

GEFAD / GUJGEF 37(1): 119–150 (2017)

Lise Öğrencilerinin Sözcük Kazanımında Sözlük Kullanım Eğilimlerinin Etkisi

Effect of Dictionary Use Tendency in Word Gaining of High School Students

Cem ERDEM

Adam Mickiewicz Üniversitesi, Polonya, cemerdem@gmail.com

Makalenin Geliş Tarihi: 11.10.2016

Yayına Kabul Tarihi: 21.02.2017

ÖZ

Sözcükler fikirlerin şekillendirilmiş biçimleridir. Sözcük dağarcığının geliştirilmesi dil gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada, lise öğrencilerinin Türk dili ve edebiyatı derslerinde sözcük kazanımında sözlük kullanım eğilimlerinin etkisi incelenmiştir. Araştırma tarama deseninde modellenmiştir. Araştırma, 2012–2013 eğitim öğretim yılının güz döneminde 176'sı kız, 105'i erkek olmak üzere toplam 281 öğrenciden alınan verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Anket aracılığıyla toplanan veriler istatistikî olarak bağımsız örneklem t testi ve tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) ile anlamlandırılmıştır. Sonuç olarak sözlüklerin öğrenciler tarafından sıkıcı ve üzerinde çalışması zor kitaplar olarak algılandığı ve derslerde kaynak kitap olarak sözlüklerden yeterli düzeyde yararlanılmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sözlük, kelime öğrenimi, lise, Türk dili ve edebiyatı eğitimi

ABSTRACT

Words are the shaped forms of thoughts. Improving vocabulary has a very important place in language development. In this study, the effect of the dictionary use of high school students in word gaining in Turkish language and literature course was examined. The study was modeled in scanning pattern. The study was composed by benefiting from the data obtained from a total of 281 students 176 of which was female and 105 of which was male who were studying during fall term of 2012-2013 academic year. The data that were collected through the survey were interpreted statistically with independent sample t test and one-factor variance analysis (ANOVA). As a conclusion, it was determined that students perceive dictionaries as boring, tough books and they do not benefit from dictionaries sufficiently.

Keywords: Dictionary, vocabulary learning, high school, education of Turkish language and literature

GİRİŞ

Bireyin toplumsallaşma sürecinde önemi ve etkisi yadsınamayacak unsurlardan biri de iletişim becerilerinin düzeyidir. İletişim becerilerinin temel dayanağı ise dildir. Dil; düşünce, duygu ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge (Doğan, 1990); düşüncelerimizi duygularımızı belirten imler (Aksoy, 1993) şeklinde tanımlanmaktadır.

Kelime zenginliği idrak, duygu, düşünce ve kültür zenginliği demektir (Kaplan, 1967). Kültürel alt yapıların en etkin bir biçimde yeni nesillere aktarılması, her toplumun eğitimde öncelikli amaçlarından biridir. Bu aktarımın etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi bireylerin ana dili yetkinlikleriyle doğru orantılıdır. Yalçın (2002); ortak bir ana dili eğitim ve öğretiminden geçmiş çok farklı meslek gruplarına mensup insanların oluşturduğu kültürel alt yapısı sağlam nesillerin yetiştirilmesinin bir toplumu güçlü kıldığını; ana dili derslerinin ulusal, demokratik değerlerin benimsendiği bir süreci oluşturması bakımından da önem taşıdığını ifade etmektedir. Bu bağlamda ana dili derslerinin demokratik ve kültürel alt yapıyı aktaracak biçimde şekillendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Düşüncelerin tam ve zengin bir söyleyişle aktarılmasında kelime servetinin önemli bir yeri vardır. Sever (2004), dildeki her sözcüğün yaşantılardan hareketle ulaşılmış olan bir soyutlamanın, bir kavramın ve her soyutlama yani kavram da bir sözcüğün karşılığı olduğunu; sözcük ile anlamının bir nesnenin iki yüzü gibi olduğunu ve bunların ikisinin bir bütün oluşturduğunu ifade etmektedir. Bir diğer anlayışa göre de düşünce kendi ifadesini dilde bulduğu için bir anlamda insan dilinin izin verdiği ölçüde çevreyi görebilmektir (Sezer, 1993). Bireyler kavramlar dünyasını sözcükler yoluyla somutlamaktadır. Kişinin çok sözcük bilmesi, çok kavram tanınması ve çok bilgi kazanmış olması demektir. Çeşitli konuları öğrenmeye ilgisi olanların sözcük öğrenmeye de ilgi duydukları saptanmıştır. Dinlenenin, okunanın anlaşılması da sözcükleri ses, yazım ve anlam yönlerinden tanımakla gerçekleşir (Göğüş, 1979). Yine

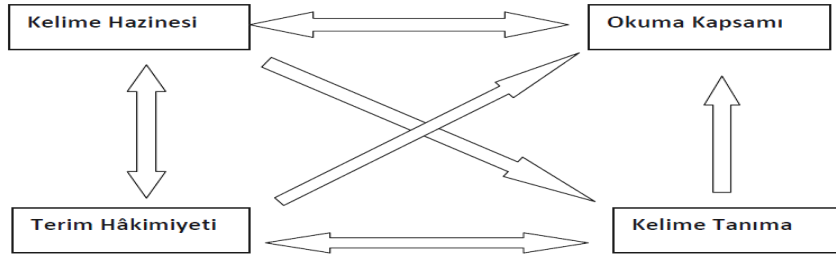
Budak (2000) iletişim sürecinin işleyişinde, düşünme oluşumu ve paylaşımında sözcüklerin temel adımları oluşturduğunu ifade etmektedir. Yani, Karakuş (2005)'un da ifade ettiği gibi düşüncenin yansıtıcısı dildir. Kelimeler ise dilin en küçük birimidir. İnsanlar kelimelerle düşünür; duygu, düşünce, hayalleri ile gördüklerini ve duyduklarını kelimelerle anlatır.

Dil, kültürün özellikle sözle yaşatılan manevi değerlerin önemli bir taşıyıcısıdır. Onun, gösterge olarak kullanılma gibi bir özelliği dolayısıyla maddi kültür unsurlarını taşıma fonksiyonu da bulunmaktadır. (Porzig, 1985). Bu bağlamda dilin mucizevi imkânlarından yararlanabilmek ve bu imkânlarla sosyokültürel mirası etkili bir biçimde aktarabilmek için kelime hazinesinin kazanımlarından yararlanmak gerekmektedir.

Kelime servetini geliştirmek için en uygun yöntem, zengin okuma ve konuşma kültürü süreçlerini gerçekleştirmektir. Çünkü dil becerileri, yazılı ve sözlü yeterlilikler üzerine kuruludur; bunlarla gelişir (Bromley, 2007 akt. Çiftçi, 2010). Sözcük hazinesini zenginleştirebilmek, çok okumak özellikle anlatımı canlı ve etkili yazarların yazılarındaki sözcükleri benimsemek, güçlü eserleri okumak, konferans, açıkoturum, tiyatro ve panelleri vb. izlemekle mümkündür. Ayrıca sözlük ve ansiklopedileri inceleyerek istenen sözcükleri bulmak, indekslerden faydalanmak da gerekecektir. Kişi ancak bilinçli bir çalışma ve iradeli bir okumayla yazılı sözlü anlatımına gereken niteliği verebilme ve kelime hazinesinden rahatlıkla yararlanabilme gücüne kavuşabilir (Kantemir, 1981). Sağır (2002) ise kişinin çok sözcük bilmesini, çok kavramı tanıması ve çok bilgi kazanmış olması olarak ifade etmekte ve dinlenenin, okunanın anlaşılmasının da sözcükleri ses, yazım ve anlam yönünden tanımakla gerçekleşeceğini ifade etmektedir.

Sözcük dağarcığının zenginliği insan ilişkilerine, öğrenme başarısı bakımından da öğrencilere üstünlük sağlar. Öğrencilere sunulan eğitim materyallerinin ortak bir kelime hazinesi kazandırma stratejisine de sahip olması gerekmektedir (Karadağ ve Kurudayıoğlu 2005). Bu konuda Yücel (1995) şunları ifade etmektedir: Ortaokullarda hiç olmazsa anadili etrafında öğretimi düzenleme cihetini temine gidilse. Çünkü her ders ana dilinde veriliyor. Bütün kavramlar bu çocuğa bu dilde düşündürülüyor.

Öğretim programının tamamına yayılmış bir ana dili eğitimi kuşkusuz bu alandaki başarıyı pekiştirecektir. Bu yolla öğrenciler sözcük dağarcıklarını geliştirdikleri gibi farklı alanlara transfer etme becerisi de kazanacaklardır. Kelime kazanma çalışmalarının metinler üzerinden yapılması okuyucuda daha kalıcı ve anlamlı bir iz bırakır. Özellikle dil ve edebiyat öğretiminde kelime bilgisinin bir metnin anlaşılmasında göz ardı edilemeyecek bir yeri vardır. Kantemir, (1976) edebi eserin kavranmasında gerekli beceriler şöyle sıralanmaktadır: Sözcüklerin tanınması (gerçek) ve mecaz anlamında kullanılmış olan sözcüklerin tanımlanması.

Şekil 1. Dile Hâkimiyet, Sözcük Hazinesi, Sözcük Bilgisi ile Okuma Kapsamı İlişkisi
(Nangy, 2005 akt. Akçay, 2009).

Bir kelimenin taşıdığı anlamı ve diğer kelimelerle olan ilişkisi önemlidir. Bu nedenle kelimeyi farklı boyutlarıyla ele almak ve metnin işlenişinde tüm boyutlarıyla değerlendirmek gerekir. Bir kelimenin,

- Dış anlamı,
- İç anlamı
- Kültür içindeki bağlantıları
- İletişim içindeki bağlantıları olmak üzere dört yönü vardır (Uslu Üstten, 2010). Bu anlam dairelerini öğrencilerin algılayabilmelerine imkân tanıyan en etkili kaynaklar kuşkusuz sözlüklerdir. Bununla birlikte Demir (2006) 'in de ifade ettiği gibi kelime dağarcığını artırıcı etkinliklerden biri de sözlük kullanma alışkanlığıdır.

Sözlük, Türkçe Sözlük (TDK, 2005)'te; bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat biçiminde tanımlanmıştır. Uzun (2005) sözlüklerin sözcükler hakkında bilgi veren koleksiyonlar olduğunu söylemektedir. Sözlükler, dillerin söz varlığını içine alma, dilin yapısı ve işleyişi hakkında bilgi verme, toplumun eğitim ve bilgi düzeyinin sonuçlarını ortaya koyma, diğer dil ve toplumlarla kurulmuş ilişkileri gösterme vb. pek çok konuda, ulusların kültürü içinde önemli bir yere sahip bilgileri içermesi bakımından, bilimsel araştırmaların temelini oluşturan ve ilk başvuru bilgi kaynaklarıdır (Eminoğlu, 2010). Uygur bir dilin sözcüklerinin toplanıp alfabe sırasınca dizilmesiyle meydana gelen kitaba "sözlük" denir. Sözlük, dilbilgisiyle birlikte bir dilin disiplinini sağladığı gibi o dili yazı dil biçiminde sokar (Kantemir,1981). Dilini doğru ve geniş bir edebiyat dili hâlinde korumak veya bu hâle getirmek ve döndürmek isteyen bir millet, dilinin mükemmel bir sözlüğünü ve dört başı mamur bir gramerin kitabını edinmeye çalışmak zorundadır (Emecan, 1998). Öğretmenler ilkokuldan itibaren sözlük kullanmayı öğrettikleri gibi öğrencilerin alışkanlık haline getirmeleri için de gerekli çalışmaları yapmalıdır (Karakuş, 2005).

Sözlüğün, doğrudan veya çağrışım yoluyla bilginin uzun süreli bellekten işleyen belleğe geri getirilip kullanılmasında önemli bir uyarıcı konumunda bulunduğu söylenebilir. Sözlük hem bir dönüt hem de bir ek öğrenme aracı olarak temel destek sağlayıcı niteliğe sahiptir. Aynı zamanda sözlük; dikkati sağlama, eş söz dizimsel beceri kazandırma, söz varlığını genişletme, aktif katılım ve canlılık sağlama, doğru ve yerinde kullanım örnekleri verme, kendi kendine öğrenme eğilimini geliştirme, öz güven geliştirme, bağlam verme, yardım isteğinde azalmayı sağlama (Budak, 2000) yanında sözcük kökeni, doğru yazım, doğru sesletim, sözcük sınıflaması, söz dizimine bağlı işlevsel değişimler, anlamsal ayrıntılar ve farklılıklar, kullanım örnekleri ve bağlamlar, eş ve karşıt anlamlar, anlam katmanları, ilişkili gönderimler, stilistik bilgiler, anlamsal bilgiler ve ekler bakımından bilgi vermeleri bakımından da oldukça etkilidirler (İnce, 2006).

Sözlükler kelime öğretimi yanında farklı bilgileri de okuyucuya sunan kaynaklardır. Sözlükler, sözcüklerin anlam, tür, köken, yapı bilgileri yanında kullanıldığı bilim-yazın-

sanat alanlarını hakkında da bilgi verirler. Sözcüklerin anlam-söylem ve yazın yönünden hangi aşamalardan geçerek bugüne ulaştığı hakkında bilgiler edinme imkânı sağlarlar. Konuştuğumuz ve yazdığımız zaman, maksadımızı kelime hazinemizden faydalanarak anlatırız. Yerinde iyi seçilmiş kelimeler kullanmakla fikirlerimizi başkalarına açık, canlı surette anlattığımız gibi, kendi düşüncemiz de kıymet kazanmış olur (Tansel, 1963). Bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda sözlüklerin aktif bir biçimde öğretimde kullanılmasının önem arz ettiği söylenebilir.

Edebi metinlerin anlamı değil anlamları vardır. Edebiyat eğitimi öğrencilerin bu anlam dairelerini fark edebilmelerini, edebi metinleri yorumlamayı mümkün kılacak becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda bireylerin metindeki anlam dairelerini tespit edebilmeleri kelime hazineleriyle doğru orantılıdır. Türk edebiyatı ve dil ve anlatım programı incelendiğinde sözlük kullanımı yoluyla kelime kazanımına ilişkin aşağıdaki ifadelerin yer aldığı görülmektedir:

Araştırma becerisi alt başlığı altında:

- Metindeki kalıplaşmış ifadelerin ve kelime gruplarının anlamlarını araştırır,
- Bir kelimenin kelime grubunun anlamına ulaşmak için uygun kaynakları kullanır.

Problem çözme becerisi alt başlığı altında:

- Söz ve söz gruplarının metinde kazandıkları anlam değerlerini belirler.
- Doğal dille metinde kullanılan dili birbirinden ayırır. Kelimelerin ve cümlelerin kullanıldıkları yerde anlam kazandıklarını anlar.

Sanat eserinden zevk alma alt başlığı içerisinde:

- Anlam zenginliği ile güzellik arasındaki ilişkiyi araştırır.

Eleştirel düşünce başlığı altında:

- Metindeki kalıp ifadelerin metne katkısını tartışır, metnin dilini edebî kılan özellikleri açıklar.

İletişim becerileri başlığı altında:

- Metindeki gizli anlam ve değerleri arkadaşlarıyla paylaşır, hedefleri ifade olunmuştur (MEB, 2005).

Yine 2017 yılında hazırlanan Türk dili ve edebiyatı öğretimi programında da sözlük kullanımı yoluyla kelime kazanımına ilişkin olarak doğrudan bir atıfta bulunulmamıştır.

Bu programda,

- Her kitabın sonunda kitap içerisinde geçen edebiyat terimlerinden oluşan bir sözlük yer alması,
- Kitapta alıntı yapılan metinler dışında kalan bölümlerde kabul görmüş terim ve kavramlara yer verilmesi; Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu ve Türkçe Sözlük esas alınması gerekliliği,
- Metni anlama ve çözümlene başlığı altında incelenen metinler üzerinde okuma (Metni Anlama ve Çözümlene) kazanımlarına yönelik çalışmalar yapılacağı ve metinde geçen bilinmeyen kelime ve söz gruplarının anlamlarının belirleneceği,
- Metinde öğrencilerin bilemeyeceği kelimelerin anlamlarının metinden sonra verileceği,
- Metinde geçen bilinmeyen kelime ve söz gruplarının anlamları belirlenip daha sonra metnin anlamını (metindeki duygu, düşünce, bilgi, olay, durumlar, kişiler, mekânlar vb.) kavratmaya yönelik çalışmalar yapılacağı,
- Öğrencilerin bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmesinin veya kaynaklardan yararlanarak öğrenmesinin sağlanacağı ifade edilmiştir (MEB, 2017).

Türk dili ve edebiyatı öğretim programı (2017) sözlük kullanımının uygulamaya yansımaları yönünden sınırlı bir bildirimde sahiptir. İlgili alanyazında sözlük kullanımı üzerine yapılan çalışmaların ilköğretim düzeyine yönelik olarak yoğunlaştığı izlenimle birlikte bu konuda yeteri kadar çalışma bulunmadığı ifade edilmektedir (Mutlu, 2009; Yaman, 2010; Karadağ, 2011; Özbay ve Melanlıoğlu, 2013; Melanlıoğlu, 2013). Bu çalışmada lise öğrencilerinin kelime hazinesi zenginleştirme çalışmaları üzerinde

sözlüklerin etkisi incelenmiştir. Lise öğrencilerinin dil ve anlatım, edebiyat dersleri ve diğer alan bilgisi dersleriyle ilgili sözlük kullanımına ilişkin veriler toplanmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın amacı, araştırma modeli, çalışma grubu ve özellikleri, verilerin toplanması, analizi ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı; lise öğrencilerinin kelime hazinesini zenginleştirme çalışmaları üzerinde sözlük kullanımının etkisini tespit etmektir.

Araştırma Modeli

Bu çalışma tarama modelinde desenlenmiş, genel tarama modelinin bir türü olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu tür modellerde, ihtiyaç duyulan veriler, araştırmanın hedef kitlesi olarak tanımlanan çalışma evrenindeki birey ya da objelerden çeşitli araçlar kullanılarak toplanır (Karasar, 1999).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara Gölbaşı ilçesinden seçilmiş üç farklı okul türünde (Genel lise, Anadolu lisesi, Anadolu meslek lisesi) öğrenim gören 281 katılımcı oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Okul Türlerine ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Okul Türü	N	Erkek	%	Kız	%	Toplam %
Genel Lise	73	33	45.2	40	54,8	26,0
Anadolu Lisesi	72	37	51.4	35	48,6	25,6
Anadolu Meslek L.	136	35	25.7	101	74,3	48,4
Toplam	281	105		176		100

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak lise öğrencilerinin sözlük kullanma becerileri ve düzeyini belirlemeye yönelik bir anket kullanılmıştır. Anket geliştirme sürecinde konuyla ilgili alanyazın incelenmiş (Lai, 2005; Rıankamol, 2008; Yaman, 2010; Dóczi, 2011. Li Jin ve Deifell, 2013) ve çalışmanın amaçlarına uygun 76 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu soru seçkisi içinden uzman görüşleri alınarak 41 soruluk bir anket formu oluşturulmuştur.

Hazırlanan form Türk dili ve edebiyatı eğitimi ve Türkçe eğitimi alanında çalışan iki uzman tarafından kontrol edilmiştir. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra lisede görev yapan iki deneyimli Türk dili ve edebiyatı öğretmenin görüşüne sunulmuş alınan dönütler sonrasında maddeler üzerinde ifade değişikliklerine gidilmiştir. Anketin bu formu lisenin farklı düzeylerinde öğrenim gören 7 lise öğrencisine sunulmuş hangi maddeleri anlayıp anlamadıkları sorulmuştur. Formun güvenilirliği için 55 öğrenci ile ön uygulama gerçekleştirilmiştir. Ön uygulama sonrasında 26 'sı olumlu 6'sı olumsuz soru köklü 32 madde ile ankete son şekli kazandırılmıştır. Ölçüm güvenliğinin hesaplanmasında iç tutarlılık yönteminden yararlanılmış ve forma ilişkin Cronbach-Alfa değerinin ',83' olduğu hesaplanmıştır. Alpha güvenilirlik değerinin ,80 ile 1,0 arası olması yüksek derecede güvenilir olduğunu ifade etmektedir (Büyüköztürk, 2009). Bu çalışma için elde edilen değer (,83), anket yoluyla elde edilen ölçümlerin yüksek güvenilirlikte olduğunu ifade etmektedir.

Verilerin Toplanması

Anket formu beşli likert olarak hazırlanmıştır. Anketteki seçenekler "Kesinlikle Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum" arasında anlam düzeyleri bulunan bir sıralama ölçeğiyle öğrencilere sunulmuştur. Elde edilen veriler t testi ve tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) ile anlamlandırılmıştır. ANOVA ve t testinde "Scheffe" değerlemesi ölçüt alınmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırma 2012–2013 eğitim öğretim yılında Ankara Gölbaşı ilçesinde 281 öğrenciden oluşan çalışma grubu ile sınırlandırılmıştır.

BULGULAR ve YORUMLAR

Lise öğrencilerinin sözlük kullanma becerileri ve sözlüklerden yararlanma düzeylerinin belirlenmesine yönelik hazırlanmış olan anket iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanlarla ilgili demografik bilgilerin bulunduğu birinci bölümde; cinsiyet, sınıf, okul türü, yer almaktadır. İkinci bölümde ise sözlüklerden yararlanabilme düzeylerine yönelik sorular bulunmaktadır. Demografik değişkenlerin her birine ait bulgu ve yorumlar aşağıda verilmiştir.

Demografik Bilgiler Bölümüne İlişkin Değişkenlerle İlgili Bulgular

Tablo 2. Cinsiyet değişkenine İlişkin t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kız	176	20,83	3,48	279	2,22	,027*
Erkek	105	19,81	4,00			

($F= 4,96$; $p<,05$; $\eta^2= ,05$)

Analiz sonucunda cinsiyet değişkenine ilişkin anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine ilişkin olarak kızların ve erkeklerin ortalamaları arasında kızlar lehine anlamlı bir fark görülmektedir., Cinsiyet bağımsız değişkeninin etki büyüklüğünü belirlemek için eta kare (η^2) değerine bakılmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından elde edilen eta kare değeri ($\eta^2= ,01$) cinsiyet değişkeninin sözlük kullanımı üzerinde "küçük" düzeyde bir etkiye sahip olduğu göstermektedir.

Tablo 3. Sınıf Değişkenine İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	223,33	3	74,44			
Gruplar İçi	3633,82	277	13,14	5,675	,001	10-9, 10-11, 10-12
Toplam	9674,288	280				

($F= 5,675$; $p<,05$; $\eta^2= ,058$)

Sınıf değişkenine ilişkin olarak ANOVA sonuçları incelendiğinde sözlük kullanım düzeylerine ilişkin anlamlı farklar tespit edilmiştir. 10. sınıfların 9., 11. ve 12. sınıflara göre sözlük kullanım düzeylerine ilişkin anlamlı farklılıklara sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Sınıf Değişkenine İlişkin Frekans, Ortalama ve Standart Sapmalar

Sınıf Düzeyi	Frekans	Ortalama	S
9. sınıf	96	20,25	,3923
10 sınıf	50	22,31	,4432
11. sınıf	86	19,75	,3966
12. sınıf	49	20,16	,5045
Toplam	281	20,45	,2214

9., 11. ve 12. sınıf düzeyleri arasında sözlük kullanım düzeylerine ilişkin anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Sınıf değişkeni açısından elde edilen eta kare değeri ($\eta^2= ,05$) göz önünde bulundurulduğunda, sınıf değişkeninin sözlük kullanımı üzerinde "orta" düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Tematik anlatım sisteminin başladığı 10. sınıf düzeyi özellikle eski edebiyat metnlerinin yoğun bir biçimde ele alındığı bir sınıf düzeyidir. Bu metinlerde anlamı bilinmeyen kelimelerin diğer sınıf düzeylerine oranla daha yoğun bir biçimde bulunmasının öğrencilerin sözlük kullanım düzeylerini etkilediği söylenebilir.

Yine metin yapıların eksiksiz olarak kavranabilmesi için öğretmenlerin 10. sınıf düzeyinde sözlük kullanımına önem verdikleri ifade edilebilir.

Tablo 5. Okul Türü Değişkenine İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	290,64	2	145,32			
Gruplar İçi	3566,51	278	12,82	11,328	,000	1-3, 5-3
Toplam	3857,15	280				

($F= 11,328$; $p<,01$; $\eta^2= ,075$)

Okul değişkeni göz önünde bulundurulduğunda genel lise ve Anadolu meslek lisesi türünde öğrenim görenlerin Anadolu lisesi öğrencilerine göre sözlük kullanım düzeylerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Genel lise öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X}=21,44$); Anadolu lisesi ($\bar{X}=18,78$); ve Anadolu meslek lisesi ($\bar{X}=20,80$); öğrencilerinin ortalamalarına göre daha yüksektir. Okul türü değişkeni açısından elde edilen eta kare değeri ($\eta^2= ,07$) göz önünde bulundurulduğunda, sınıf değişkeninin sözlük kullanımı üzerinde "orta" düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Sözlük Kullanım Değişkenine İlişkin t-Testi Sonuçları

Sözlük Kullanımı	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kullanan	88	22,91	7,76	278	4,71	,000*
Kullanmayan	193	19,75	8,34			

($F= 22,22$; $p<,01$; $\eta^2= ,074$)

Dersler esnasında sözlük bulunduranlarla bulundurmayanlar arasında tutum düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Dersler esnasında sözlük bulunduran öğrencilerin ($\bar{X}=21,91$); sözcük kazanımı noktasında bulunmayanlara ($\bar{X}=19,75$); göre daha istekli oldukları tespit edilmiştir. Sözlük kullanımı değişkeni açısından elde edilen eta kare değeri ($\eta^2= ,07$) göz önünde bulundurulduğunda, sınıf değişkeninin sözlük kullanımı üzerinde "orta" düzeyde bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Anket Sorularına İlişkin Bulgular

“Herhangi bir metin okurken sözlüğümün yanımda olmasını isterim.” maddesine öğrencilerin %23,1'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,60$ olarak tespit edilmiştir. Bu değerlerden hareketle öğrencilerin metin okurken sözlük kullanma düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Oysa anlaşılmayan kelimeler doğrudan dönütle anlamlandırılmalıdır. Aizawa, (1999) sözlük kullanma durumunda öğrencilerin metinleri daha iyi anladıklarını tespit etmiştir (Chen, 2011). Aynı zamanda sözcüklerin metin içerisindeki bağlarıyla anlamlandırılması kelimelerin daha etkili bir biçimde kazanımını sağlayacaktır.

“Türkçe sözlüklerinden etkin bir biçimde yararlanırım.” maddesine öğrencilerin %33,2'si katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,85$ olarak tespit edilmiştir. Sözlük kullanımı kelime kazanmada yeri yadsınamayacak kaynaklar arasındadır. Özellikle metin merkezli etkinliklerin yer aldığı dil ve edebiyat öğretimi gibi anlam olaylarının yaygın bir biçimde kullanıldığı derslerde sözlük kullanımı daha da önem arz etmektedir. Öğrencilerin metin okurken ya da dersler esnasında sözlüklere başvurmaları sözcük kazanmada önemli yollardan biridir. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin sözlük kullanma isteği ve kullanma düzeyleri ortalama olarak beklenen düzeyde değildir.

“Okuduğum metinde bilmediğim kelimelerin anlamını öğrenmek için hemen sözlüğe bakırım.” maddesine öğrencilerin %29,2'si katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,88$ olarak tespit edilmiştir. Chen, (2011) metinleri anlamada sözlüklerin orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu ifade etmektedir. Sözcüklerin anlam inceliklerinin kavranmasında karşılaşılan metinler büyük önem arz eder. Sözcüklerin anlam incelikleri ancak pekiştirilerek ve anında dönüt verilerek gerçek anlamda kavranabilir. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin sözcük kazanımında anında yardım almaması anlamsal yapının kavranması sürecinde sıkıntıları da beraberinde getirecektir.

“Sözlükten anlamını öğrendiğim kelimeleri, cümle içinde kullanabilirim.” maddesine öğrencilerin %73,3'ü katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,98$ olarak

tespit edilmiştir. Ortalamalar ve yüzdeler göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin kelimeleri cümle içinde kullanmada başarılı oldukları düşüncesinin hâkim olduğu tespit edilmektedir.

“Kelimelerin anlamını tahmin ederek bulamazsam sözlükten yararlanırım.” maddesine öğrencilerin %60,1'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,67$ olarak tespit edilmiştir. Sayısal veriler ışığında öğrencilerin sözlüklerden yararlanma alışkanlıklarının yeterli seviye olmadığı gözlenmektedir. Kelime kazanımı daha çok öğrenme ihtiyacıyla ortaya çıkan durumdur. Yani herhangi bir kelimenin anlamlandırılmaması o kelimenin zihinde karşıladığı kavramı tespit etme gereksinimiyle sonuçlanır. Bu gereksinim karşılandıkça kelime hazinesi zenginleşir. Öğrencilerim bu maddeye verdiği cevaplar değerlendirildiğinde metnin bağlamından hareketle anlamın karşılığının ortaya çıkarılmadığı durumlarda dahi sözlük kullanmayan bir kitlenin varlığı dikkat çekicidir. Bu bağlamda madde ortalamaları da incelendiğinde ($\bar{X}=3,67$) düşük bir değer aldığı da gözlenmektedir.

“Sözlük kullanırken kelimeleri bulmakta zorlanıyorum.” maddesine öğrencilerin %80,0'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=4,28$ olarak tespit edilmiştir. Sözlüklerin sağladığı faydalar öğretmenler ve uzmanlar tarafından dile getirilmesine rağmen sözlüklerden yeterince faydalanılamamaktadır. Öğrencilerin sözlükleri zorunlu başvuru kaynakları olarak görmeleri bu tür kaynaklara karşı olumsuz tutumlarında gelişmesine neden olmaktadır. Bu nedenle sözlüklerin öğrenciler tarafından başvuru kaynağı olması yanında bir okuma kitabı gibi de algılanmasının sağlanması gerekmektedir. Öğrencilerin sözlükleri kullanmamaları, bu konuda yetkinliklerini oluşturamamalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda öğrencilere sözlük kullanma eğitiminin verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ortalama ve yüzde değerler göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin sözlük kullanma becerilerinin gelişmediği tespit edilmektedir.

“Sözlük kullanmaktan hoşlanmıyorum.” maddesine öğrencilerin %46,8'i katıldıklarını belirtmişlerdir. Madde ortalaması $\bar{X}=4,28$ olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin sözlük

kullanmada zorlandıklarını ifade etmesi ($\bar{X}=3,67$) ve sözlük kullanmaktan hoşlanmadıklarını ifade etmeleri arasında tutarlılık bulunmaktadır. Öğrenciler açısından sözlük kullanmak zor ve sıkıntılı bir süreci ifade etmektedir. Sözlüklerin anlamsal boşlukları doldurmak için tektipleştirilmiş bir yapıyı kullanmaları öğrenciler açısından ilgi çekici değildir. Öğrencilerin sözlüklerin anlamsal incelikleri yanında dilbilgisi, yazım kuralları gibi bilgileri de aktarmada bir araç olduğu kavratılmalıdır. Bunu öğretmek için sözlük ödevleri verme gibi çalışmalar yapılabilir.

“Sözlük kullanarak temel anlamlarını bildiğim kelimelerin farklı anlamlarını da öğrenebiliyorum.” maddesine öğrencilerin %75,4’ü katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,53$ olarak tespit edilmiştir. Sözlükler kelimelerin temel anlamları yanında yan ve mecaz anlamlarını da içeren başvuru kaynaklarıdır. Öğrencilerin sözlüklerin barındırdığı anlamsal inceliklerinden haberdar olmaları, sözlüklere karşı olumlu tutumlar geliştirmelerini beraberinde getirecektir. Albus, (2001) sözcük kazanımında orta seviyedeki öğrencilerin düşük ve yüksek seviyedeki öğrencilere göre sözlüklerden daha çok yararlandığını ifade etmektedir (Chen,2011). Bu bağlamda sözlüklerin düşük ve yüksek düzeyli öğrencilere hitap edecek şekilde yapılandırılması yerinde bir çalışma olacaktır.

“Öğrendiğim kelimeleri ekleyerek oluşturduğum kendime ait bir sözlüğüm vardır.” maddesine öğrencilerin %8,9’u katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=1,58$ olarak tespit edilmiştir. Ortalamalar ve yüzdeler göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin sözcük defterleri oluşturmadıkları görülmektedir. Her ne kadar çeşitli oyunlarla ve benzer etkinliklerle söz varlığını arttırmak mümkünse de (Karakuş, 2000) etkili olanı hayat boyu öğrenme, kelime servetini geliştirme için öğrencinin kendi kelime servetini güçlendirme stratejilerini geliştirmesidir (Bromley, 2007 akt. Çiftçi, 2010). Sözcük kazanımı açısından kelimeyle ilgili yeterli alıştırma ve pekiştirme çalışmaları yapılmadan, kelimenin öğretimi için daha etkili yöntemler kullanılmadan o kelime pasif kelime hazinesine katılamaz (İnce, 2006). Özön (1961) sözcüklerle çalışılırken ansiklopedilerden ve kaynaklardan faydalanılmasının, edinilen bilgiler ve yapılan karşılaştırmalar vb. fişlere veya alfabeli defterlere not ettirilmesinin sözcük

kazanımı çalışmalarında kullanılabilecek yöntemler içerisinde yer aldığını ifade etmektedir. Bu yöntemi tek başına kullanmanın yeterli olmadığı da ifade edilebilir (TDES*, 1986). Çünkü sözcüklerin bağlamsal anlamları metin içerisinde oluşmaktadır. Bu bağlamda yalnızca sözcük defterlerine bağlı bir sözcük kazanımının yeterli olmadığı da açıktır. Ancak çalışma grubunda yer alan öğrencilerin sözcük kazanımına ilişkin kelime defteri yönteminin kullanılmadığı görülmektedir. Yine derslerde sözcük kazanımını teşvik edici bir unsur olarak Karakuş (2005) öğrencilerin kelime, terim ve deyimlerin anlamlarını tam ve doğru olarak öğrenebilmesi için kitabın son tarafında "sözlük" bölümü nün mutlaka bulunması gerektiğini, günümüzde yaygın kullanılışı olmayan terim ve mahalli kullanım özelliği taşıyan veyahut mecaz fonksiyonu bulunan kelimelerden oluşan bir sözlüğün, edebiyat kitapları için vazgeçilmez bir zaruret olduğunu ifade etmektedir.

“Boş vakitlerimde, sözlüğü karıştırarak yeni kelimeler öğrenmekten hoşlanırım.” maddesine öğrencilerin %14,6’sı katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,05$ olarak tespit edilmiştir. Sözlükler kelime kitapları olması dolayısıyla dil hazineleridir ve dili yaşatan kaynak kitaplardır. Bu bağlamda sözlükler, yalnızca bilinmeyen kelimelerin tespit edildiği kitaplar olması yanında, dilin ve anlam inceliklerini ortaya koyan kitaplar olarak düşünülmelidir. Sözlüklerin anlambilimsel okuma sözlüğüne veya sözcük okuma kitabına dönüştürülmesi öğrencilerin beklenen kelime hazinesine sahip olabilmesi açısından zaruri bir dönüşüm olarak görülmektedir. Günümüzde özellikle iki dilli sözlüklerde ortaya çıkan okuma kitabı nitelikli bu farklı sözlüklerin tek dilli sözlüklerde de öğrencilerin kullanımına sunulması gereği ortaya çıkmaktadır.

“Yeni karşılaştığım kelimelerin anlamını metnin bütününe bakarak tahmin edebilirim.” maddesine öğrencilerin %67,2’si katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,84$ olarak tespit edilmiştir. Nation ve Waring (1988; akt. Temizkan, 2007) öğrencinin bağlamdan yola çıkarak yordamada bulunabilmesi için metindeki kelimelerin en az % 95’inin anlamını bilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle bağlamsal bir çıkarımın

*Orta Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları isimli çalışma TDES olarak kısaltılmıştır.

yapılabilmesi için kelime kadrosunun çok büyük bir bölümünün bilinmesi gereklidir. Lügat kitaplarında cansız bir yığından ibaret kelimeleri manalandıran, hudutsuz fikirleri ifade için canlı bir vasıta haline getiren cümledeki kullanılış tarzlarıdır. Kelimenin tam yerinde kullanılması, fikir berraklığı neticesinde düşüncelerimizi aynen ifade edecek tarzda seçilmesi için çok okumakla, nerede nasıl sarf edileceğini kavramakla mümkündür. (Tansel, 1963) Bu cansızlığı kısmen de olsa gidermek için okul sözlüklerinde kelimenin anlamı yanında cümle içerisindeki kullanımına da yer verildiği görülmektedir. Sözcüklerin bağlam içerisindeki anlamlarının tespiti, kelime kazanımında önemli bir yere sahiptir.

“Anlamını bilmediğim kelimelerin yan anlam ve mecaz anlam özelliklerini de öğrenmeye çalışırım.” maddesine öğrencilerin %40,6’sı katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,22$ olarak tespit edilmiştir. Kavramlar, sözcüklerin çoklu anlamlarının bilinmesiyle daha zengin bir biçimde algılanmaya başlarlar. Öğrenimle birlikte öğrencilerde eğitimin "yakından uzağa, merkezden dışa" ilkesi gereği temel anlamdan yan ve mecaz anlam dairelerine doğru ilerleyen bir gelişim görülmektedir. Bu bağlamda sözlüklerin farklı anlam dairelerini yansıtmaları, kullanım şekillerini içermesi dil hazineleri olan sözlük kullanımını öğrenciler açısından önemli kılmaktadır.

“Sınıf kitaplığında Türkçe Sözlük bulunması beni sözlük kullanmaya teşvik eder.” maddesine öğrencilerin %25,6’sı katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,49$ olarak tespit edilmiştir. Okul ve sınıf kitaplığında sözlüklerin bulunması öğrencileri sözlük kullanmaya teşvik eder. Bu bakımdan sözlüklerin öğrencilerin kolayca ulaşabilecekleri yerlerde bulunması sözlük kullanım alışkanlığını pekiştirme bakımından önemlidir. Ortalamalar ve yüzdeler göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin sözlük kullanımına ilişkin yeterli tutum düzeyinde bulunmadığı görülmektedir.

“Öğretmenlerimiz bizi Türkçe sözlük kullanmaya teşvik eder.” maddesine öğrencilerin %27,1’i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,99$ olarak tespit edilmiştir. Öğretmenin hangi sözcüklerin öğrenciler tarafından iyi bilindiğini; yani aktif sözcük

hazinelerinin nelerden oluştuğunu izlemesi, çalışmaların verimli olması açısından önemlidir. (Tdes, 1986). Öğrenme faaliyetlerinde örnek teşkil etmenin önemli olduğu görülmektedir. Öğrenciler sistematik şekilde sözlük kullanmaya inandırılmalıdır (Dönger, 2009). Bu süreçte öğretmenlere örnek teşkil etmeleri bakımından büyük görevler düşmektedir. Çünkü sözlüklerin gerekliliği ancak konunun uzmanları tarafından ortaya konulursa anlamlı bir hale gelir.

“Anlamını bildiğim kelimelerin farklı anlam özelliklerini bilmek isterim.” maddesine öğrencilerin %49,5'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,34$ olarak tespit edilmiştir. Madde ortalamaları ve yüzdeler değerlendirildiğinde öğrencilerin sözcüklerin anlam inceliklerini öğrenmeye karşı ilgi duydukları görülmektedir.

“Derslerde sözlük kullanarak Türkçenin anlam inceliklerini fark edebiliyorum.” maddesine öğrencilerin %29,0'u katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,75$ olarak tespit edilmiştir. İyi bir okuyucu bildiği kelimelerin dahi anlamlarını sözlükten kontrol etme ihtiyacı hisseder (Çiftçi, 2010). Madde ortalaması ve yüzdeler dikkate alındığında sözlük kullanımıyla kelime kazanımı arasındaki bağın düşük olduğu görülmektedir. Çalışma grubu içerisinde öğrencilerin sözlük kullanma düzeylerinin düşük olması bu madde ortalamasının düzeyini de belirlemiştir. Öğrencilerde daha çok metnin bağlamından hareketle ($\bar{X}=3,84$) kelime anlamının tespiti noktasında eğilimin olduğu tespit edilmektedir.

“Türk edebiyatı” ve “dil ve anlatım” dersleri dışında da sözlük kullanımını.” maddesine öğrencilerin %26,3'ü katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,57$ olarak tespit edilmiştir. Söz dağarcığını zenginleştirme, geliştirme, Türk dili ve yazın öğretiminin temel ilkelerinden biri olacaktır. (Tdes, 1986). Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin dil ve anlatım ve edebiyat dersleri dışında sözlük kullanım düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Sözcük kazanımının diğer derslerde de teşvik edilmesi ve öğrencilerin sözlük kullanımının gereğine inandırılması zaruridir. Genellikle yabancı dil derslerinde başvuru kaynağı olarak kullanılan sözlüklerin anadili derslerinde de etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Sözlüklerin tüm derslerde kelime kazanımı

noktasında başvuru kaynağı olduğu düşüncesi ancak genel bir bakış açısıyla sağlanabilir.

“Elimin altında her an erişebileceğim bir sözlük bulunması hoşuma gider.” maddesine öğrencilerin %34,1'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,90$ olarak tespit edilmiştir. Kelimeler dilin bir fikir üretme aracıdır (Tdes, 1986).

“Sözlük kullanmamın metinleri daha iyi anlamamda herhangi bir etkisi yoktur.” maddesine öğrencilerin %70,1'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,99$ olarak tespit edilmiştir. Bu madde için ortalamalar ve yüzdeler göz önüne alındığında dikkat çekici bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler metinlerin anlaşılmasında sözlük kullanımının etkisi olmadığını düşünmektedir. Böyle bir düşünüş biçiminin sözlük kullanımının gereksiz olduğu düşüncesini de beraberinde getirmektedir.

“Derslerimiz esnasında öğretmenimiz sözlükleri aktif bir biçimde kullanır.” maddesine öğrencilerin %27,1'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,56$ olarak tespit edilmiştir. Veriler dikkate alındığında öğretmenlerin öğretim faaliyetleri esnasında sözlüklerden yeterli derecede yararlanmadığı görülmektedir. Özellikle öğretmenlerin sözlük kullanımı bakımından öğrencilere örnek teşkil etmesi sözlük kullanmaya karşı olumlu bir tutum geliştirilmesi bakımından önemli görülmektedir.

“Anlamını bilmediğim kelimeler için elektronik ortamdaki sözlüklerden de faydalanırım.” maddesine öğrencilerin %54,8'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,46$ olarak tespit edilmiştir. Teknolojinin gelişimiyle birlikte yazılı basılı eserlerden olduğu kadar elektronik sözlüklerden de yararlandığı görülmektedir. Ortalamalar dikkate alındığında öğrencilerin elektronik sözlüklerden daha etkin bir biçimde yararlandığı görülmektedir.

“Anlamını bilmediğim kelimelerin sonradan anlamını öğrenmek için notlar tutarım.” maddesine öğrencilerin %24,2'si katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,48$ olarak tespit edilmiştir. Kelime hazinesinin geliştirilmesinde öğrencilerin sözcük kazanımı noktasında geliştirmiş oldukları tutumların önemli bir etkisi olduğu

bilinmektedir. Madde ortalamaları ve yüzdeler kontrol edildiğinde öğrencilerin kelime öğrenme noktasında etkin çalışmalar içerisinde bulunmadıklarını ortaya koymaktadır. Anlamı bilinmeyen kelimelerin not edilmesi ve/veya kaynaklara yönelerek öğrenilmeye çalışılması kelime hazinesini kazandırma çalışmaları açısından önemlidir.

“Sözlük kullanmanın öğrenim hayatımda önemli olduğunu düşünüyorum.” maddesine öğrencilerin %42,7'si katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,28$ olarak tespit edilmiştir. “Kişinin, kelime hazinesinin geniş olması ferdi dil başarısına etki eder (Porzig, 1985).

“Ders esnasında anlamını bilmediğim kelimeleri öğretmenime rahatlıkla sorabilirim.” maddesine öğrencilerin %63,7'si katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,86$ olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler, öğrenciler tarafından bilinmeyen kelimelerin anlamsal karşılık bulduğu ilk kaynaklardır. Öğretmenlerin bu noktada öğrencileri kaynak kitaplara yönlendirilmesi uygun olacaktır.

“Öğretmenimiz anlamını bilmediğimizi düşündüğü kelimelerin anlamları üzerine açıklamalarda bulunur.” maddesine öğrencilerin %69,7'si katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,94$ olarak tespit edilmiştir. Bu maddeye verilen cevaplardan hareketle öğrencilerin öğretmenlere rahatlıkla anlamını bilmediği kelimeleri sorduğu ortaya çıkmaktadır.

“Sözlükte karşılaştığım anlamlardan hangisinin metinde kullanılan anlam olduğunu rahatlıkla tespit edebilirim.” maddesine öğrencilerin %59,1'i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,76$ olarak tespit edilmiştir. Kelimeler sözlüklerde çeşitli anlamlarıyla yer alırlar. Öğrenci metnin bağlamından hareketle sözcüğün cümle içerisindeki anlamını tespit edebilmelidir. Ortalama ve yüzdelerden hareketle öğrencilerin sözcüklerin anlam inceliklerine hâkim olma düzeylerinin yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Tansel, (1963) kelimelerin lügat ve gramer manalarını bilmek, kelime hazinemizi zenginleştirmek, iyi konuşmak ve yazmak için kâfi olmadığını; onları maksadımızı tesirli, canlı olarak ifade edecek tarzda seçmek lazım geldiğini ifade

emektedir. Sözcüklerin salt anlamlarının yanında anlam incelikleriyle birlikte kullanımlarının da önemli olduğu unutulmamalıdır.

“Sözlüklerde kullanılan kısaltmaların ne anlama geldiğini anlamıyorum.” maddesine öğrencilerin %68,3’ü katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,89$ olarak tespit edilmiştir. Sözlüklerin okunabilirliği ve sözlük dilinin çözümlenmesi belli bir eğitimle gerçekleşmektedir. Bu nedenle sözlük kullanma alışkanlığının kazandırılabilmesi için sözlüksel terimlerin öğrenciler için anlamlı kılınması gerekmektedir. Göğüş, (1978)kelime çalışmalarının, öğrencilere başlıca kazandırdığı beceriler arasında "Türkçede gittikçe artan kısaltmaların hangi kelimeleri anlattığını tanıtmak" olduğunu ifade etmektedir.

“Sözlüklerde kullanılan kısaltmaların ne anlama geldiğini anlamıyorum.” maddesine öğrencilerin %29,2’si katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=2,77$ olarak tespit edilmiştir. Sözlükler, sözcük hazineleri olduğu gibi doğru imla-yazım dersleri için zorunlu bir gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte göz ardı edilmesine rağmen gramer bilgilerini taşıyan kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

“Öğretmenimiz hazırlanacağımız konuyla ilgili bilmediğimiz kelimelerin anlamlarını çıkarmamızı ister.” maddesine öğrencilerin %36,6’sı katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,06$ olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin derslere hazırlıklı olarak gelmeleri işlenecek metnin verilecek mesajın anlam bulmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle öğretmenlerin bilinmeyen sözlüklerin tespit edilmesi ve anlamlandırılması noktasında öğrencileri teşvik edici bir tutum sergilemesi gerekmektedir.

“Sözlükler, dilbilgisi kurallarını öğrenmem bakımından önemlidir.” maddesine öğrencilerin %54,8’i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,54$ olarak tespit edilmiştir. Bugün sözlük hazırlamada en önemli noktalardan biri, dil öğretiminde olduğu gibi amacın belirlenmesidir; değişik amaçlara göre değişik nitelikte sözlükler hazırlamaktır.

“Anlamını bilmediğim kelimeleri öğrenmeye çalışmıyorum.” maddesine öğrencilerin %62,3’i katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,75$ olarak tespit edilmiştir.

“Türk edebiyatı” ve “dil anlatım” dersleri dışında sözlük kullanmam.” maddesine öğrencilerin %42,9’u katıldıklarını ifade etmiştir. Madde ortalaması $\bar{X}=3,17$ olarak tespit edilmiştir. Bu maddenin olumlu şekilde yapılandırılmış şeklinde ($\bar{X}=2,57$) olduğu gibi öğrencilerin “Türk edebiyatı” ile “dil ve anlatım” dersleri dışında sözlük kullanma eğilimi göstermedikleri tespit edilmektedir. Bu bağlamda iki soruya verilen cevapların birbiriyle tutarlılık arz ettiği görülmektedir.

SONUÇ

Öğrencilerin %23,1’i herhangi bir metin okurken sözlüğünün yanında olmasını isteyeceğini; %33,2’si Türkçe sözlüklerinden etkin bir biçimde yararlandığını; %29,2’si okuduğu metinde bilmediği kelimelerin anlamını öğrenmek için hemen sözlüğe baktığını; %73,3’ü sözlükte anlamını öğrendiği kelimeleri cümle içinde kullanabileceğini; %60,1’i kelimelerin anlamını tahmin ederek bulamazsa sözlükten yararlandığını; %80,0’i sözlük kullanırken kelimeleri bulmakta zorlandığını; %46,8’i sözlük kullanmaktan hoşlandığını; %75,4’ü sözlük kullanarak temel anlamlarını bildiği kelimelerin farklı anlamlarını da öğrenebildiğini; %8,9’u öğrendiği kelimeleri ekleyerek oluşturduğu kendine ait bir sözlüğü olduğunu; %14,6’sı boş vakitlerinde, sözlüğü karıştırarak yeni kelimeler öğrenmekten hoşlandığını; %67,2’si yeni karşılaştığı kelimelerin anlamını metnin bütününe bakarak tahmin edebildiğini; %40,6’sı anlamını bilmediği kelimelerin yan anlam ve mecaz anlam özelliklerini de öğrenmeye çalıştığını; %25,6’sı sınıf kitaplığında Türkçe sözlük bulunmasının sözlük kullanmayı teşvik ettiğini; %27,1’i öğretmenlerinin kendilerini Türkçe sözlük kullanmaya teşvik ettiğini; %49,5’i anlamını bildiği kelimelerin farklı anlam özelliklerini bilmek istediğini; %29,0’u derslerde sözlük kullanarak Türkçenin anlam inceliklerini fark edebildiğini; %29,0’u “Türk edebiyatı” ile “dil ve anlatım” dersleri dışında da sözlük kullandığını; %34,1’i elinin altında her an erişebileceği bir sözlük bulunmasının hoşuna gittiğini ifade etmiştir.

Öğrencilerin, %70,1'i sözlük kullanmanın metinleri daha iyi anlamada herhangi bir etkisi olmadığını; %27,1'i dersleri esnasında öğretmenlerinin sözlükleri aktif bir biçimde kullandığını; %54,8'i anlamını bilmediği kelimeler için elektronik ortamdaki sözlüklerden de faydalandığını; %24,2'si anlamını bilmediği kelimelerin anlamını sonradan öğrenmek için notlar tuttuğunu; %42,7'si sözlük kullanmanın öğrenim hayatında önemli olduğu düşüncesini taşıdığı; %63,7'si ders esnasında anlamını bilmediği kelimeleri öğretmenine rahatlıkla sorabildiğini; %69,7'si öğretmenin anlamını bilmediğini düşündüğü kelimelerin anlamları üzerine açıklamalarda bulunduğunu; %59,1'i sözlükte karşılaştığı anlamlardan hangisinin metinde kullanılan anlam olduğunu rahatlıkla tespit edebildiğini; %68,3'ü sözlüklerde kullanılan kısaltmaların ne anlama geldiğini anlamadığını; %29,2'si dil bilgisi konularıyla ilgili bilgilerimi pekiştirmek için (sözcük tür bilgileri, yazım kuralları vb.) sözlüklerden yararlandığını; %36'sı öğretmenin hazırlanacağı konuyla ilgili bilmediği kelimelerin anlamlarını çıkarma çalışması yapmasını istediğini; %62,3'ü anlamını bilmediği kelimeleri öğrenmeye çalışmadığını ifade etmiştir.

Cinsiyet değişkeniyle ilgili yapılan analizde anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p < ,05$). Cinsiyete ilişkin farklılık incelendiğinde, öğrenci ortalamaları arasında kızlar lehine anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Bu durum Bayram (2007); Yaman (2010)'ın bulguları ile örtüşmektedir.

Sınıf değişkenine ilişkin analizler incelendiğinde 10. sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeylerine göre anlamlı bir biçimde daha fazla sözlük kullandıkları tespit edilmiştir ($p < ,05$). Bu bulgu 10. sınıf dil ve anlatım ders kitabında yer alan metinlerin ve etkinliklerin sözlük kullanımını destekleyecek nitelikte olduğunu düşündürmektedir.

Okul değişkeni göz önünde bulundurulduğunda genel lise ve Anadolu meslek lisesi türünde öğrenim görenlerin Anadolu lisesi öğrencilerine göre sözlük kullanım düzeylerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < ,05$). Genel lise öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X}=21,44$); Anadolu meslek lisesi ($\bar{X}=20,80$) ve Anadolu lisesi ($\bar{X}=18,78$) öğrencilerinin ortalamalarına göre daha yüksektir.

Dersler esnasında sözlük bulunduranlarla (88) bulundurmayanlar (192) arasında sözcük kazanım istek düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < ,05$). Dersler esnasında sözlük bulunduran öğrencilerin ($\bar{X} = 21,91$); sözcük kazanımı noktasında bulunmayanlara ($\bar{X} = 19,75$); göre daha istekli oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin sadece %30'unun dersler esnasında sözlük bulundurduğu tespit edilmiştir.

Derslerde kaynak kitap olarak sözlüklerden yeterli düzeyde yararlanılamadığı tespit edilmiştir. Yine Yaman (2010) ve Melanlıoğlu (2013) bu konuda benzer bulgulara ulaşımlardır. Bu bağlamda öğrencilerin sözlük kullanma becerilerinin düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Öğrencilerde sözlükleri okuma ve amaçlar doğrultusunda kullanmada bilgi ve beceri eksikliği saptanmıştır. Bulgular öğrencilerin %68,3'ünün sözlüklerde kullanılan kısaltmaların ne anlama geldiğini bilmediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sözlüklerin öğrenci açısından kullanılabilirliğinin düşük olduğu ifade edilebilir.

Sözlük kullanımı bağlamında, kelime hazinesinin geliştirilmesi çalışmalarında öğretmenler tarafından yeterli sayıda ve nitelikte çalışmanın ders etkinliklerinde yapılmadığı/ yapılamadığı tespit edilmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin %62,3'ü anlamını bilmediği kelimeleri öğrenmeye çalışmadığını ifade etmektedir.

Elde edilen bulgular, derslerde öğrenciler açısından sözlük kullanmayı teşvik edecek metin yapılarının tasarlanmadığı ve yer almadığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin %70,1'i sözlük kullanmanın metinleri daha iyi anlamada herhangi bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Öğretim faaliyetlerinde, öğrenim düzeyiyle birlikte genişleyen bir kelime hazinesi hedefleniyorsa metin yapılarının da kelime hazinesini zenginleştirecek bir yapıda okuyucu kitlesi karşısına çıkarılması gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda anlamı bilinmeyen kelimelerin öğrenilmesinde metin içi bağlamın kelime kazanımındaki önemli olduğu ifade edilmiştir (Coady, 1993; Knight, 1994; Scott ve Nagy, 1997; Huckin-Coady, 1999; Macizo, ve Bajo, 2006; Bayram, 2007; Yaman ve Akkaya, 2012; Melanlıoğlu 2013).

Sözlükler, öğrenciler tarafından tek boyutlu olarak algılanmakta, sözlüklerin dilbilgisi yazım vb. konularda bilgi sağlayan bir kaynak olduğu düşünülmemektedir. Bu konuda Özbay, (2003); Göçer, (2009), Gülseren ve Batur, (2009); Melanlıoğlu'nun (2013) çalışmalarında da ilköğretim kademesi için benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Bulgular incelendiğinde sözlüklerin öğrenciler tarafından sıkıcı ve üzerinde çalışması zor kitaplar olarak algılandığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Yeniden tasarlanan 2017 yılı Türk dili ve edebiyatı öğretimi programında sözlük kullanımı yoluyla kelime hazinesinin zenginleştirilmesine ilişkin açık bir ifadenin kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Öneriler

Öğrenciler için kaynak kitap niteliğindeki sözlüklerin kullanımının sağlanabilmesi için öğrencilerde sözlük kültürü oluşturulmalıdır. Öğrencilerin sözlük kullanırken karşılaştıkları güçlükler düşünüldüğünde öğrencilere sözlük kullanma eğitiminin verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sözlük kullanma becerisi kazanma amaçlı çalışmalara öğretim faaliyetlerinin erken kademelerinde sistemli bir biçimde başlanmalı ve devam ettirilmelidir.

Öğrenciler, sözlükleri tek yönlü başvuru kaynağı niteliğine büründürmemeli, bilinmeyen kelimelerin anlamlarını tespit etmenin yanında gramer ve imla ile ilgili bilgilerin de edinilebileceği kitaplar olduğu bilgisi verilmelidir.

Ders kitaplarında yer alan metinlerin öğrencilerin kelime hazinesini geliştirecek bir yapıda hazırlanması gerekmektedir. Öğrencilerin metinlerde karşılaştıkları kelimelerin anlamlarını tespit etme noktasında herhangi bir güçlükle karşılaşmalarını kelime servetinin zenginleşmesine katkı sağlamayacaktır. Dersler ve ders araçları sözlüğe kullanma ihtiyacı oluşturacak ve sözlük kullanımının gerekliliğini ortaya koyacak şekilde planlanmalı ve düzenlenmelidir.

Sözlüklerin zorunlu kaynaklar olmaktan çok faydalı kaynaklar olduğu bilinci öğrencilere kazandırılmalıdır.

Kelime kazanımını arttırmaya yönelik metinler hazırlanmalı ve belirli seviyelerde öğrencilerin üzerinde çalışmasına imkân verilecek şekilde sunulması gerekmektedir.

Sözlüklerden kaynak kitaplar olarak yararlanılmasının tüm dersler için sağlanması gerekmektedir. Kelime hazinesini geliştirilmeyi amaçlayan bir uygulama olarak öğrenciler sistematik bir biçimde sözlük kullanmaya teşvik edilmelidir.

Sözlükler, imkânlar ölçüsünde sınıf içi çalışmalarda öğrencilerin ellerinin altında hazır bulunacak şekilde kullanıma sunulmalıdır. Öğrencilerin sözlük edinebilmelerini sağlamanın ve internet ortamındaki sözlük kullanımlarını desteklemenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akçay, E. (2009). *100 Temel Eser'in Kelime Kazanımı Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil / Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: TDK.
- Aksoy, Ö., A. (1990). *Dil Yanlıları*, 3.Baskı, Ankara: Emel Yayınevi.
- Bayram, İ. (2007). *9. Sınıf Türk Edebiyatı Kitabının Öğrencilerin Kelime Hazinesine Katkısı Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bilgin, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Budak, Y. (2000). Sözcük Öğretimi ve Sözlüğün İşlevi, *Dil Dergisi*, 92, 19-26.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. B., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Cemiloğlu, M. (2003). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Chen, Y. (2011). Dictionary Use And Vocabulary Learning In The Context Of Reading, *International Journal Of Lexicography Advance Access Published*,12(2), 1-32.
- Coady, J. (1993). Research on ESL/EFL Vocabulary Acquisition: Putting it in context. T. Huckin, M. Haynes, & J. Coady (Ed), *Second language reading and vocabulary learning*, (pp. 3–23),Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.
- Çiftçi M. (2010). Dil Öğretimi. İ. Çetin (Ed), *Dil ve Edebiyat Öğretim Yöntemleri* (ss. 107-158), Ankara: Nobel.
- Çotuksöken, Y. (1996). *Bir Dilcinin Günlüğünden Okul Sözlüğünün Eleştirisi*. İstanbul: İnsancıl Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (2002). *Türkçe Üzerine Denemeler ve Eleştiriler 1*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Demir, C. (2006). Türkçe/Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti, *Milli Eğitim*, 34 (169), 207-225.
- Dóczi, B. (2011). Comparing The Vocabulary Learning Strategies of High School and University Students: A Pilot Study. *Wopalp*,5,138-158.

- Dönger, A. (2009). *Sözlük Kullanma Eğitiminin Yabancı Dil Olarak Almanca Öğrenimine Etkisi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Adana.
- Emecan, N. (1998). *1960'tan Günümüze Türkçe Bir Sözlük Denemesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eminoğlu, E. (2010). *Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası*. Sivas: Asitan Yayıncılık.
- Göçer, A. (2001). Türk Dili ile İlgili Sözlüklere Genel Bir Bakış ve Günümüz İlköğretim Sözlükleri, *Türk Dili*, 598, 388-403.
- Göğüş, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Gülseren, C. ve Batur, Z. (2009). Sözlüklerin Niteliği Ve İşlevsel Özelliği Bağlamında Sözlük Okuma Alışkanlığının Anadili Becerilerine Etkisi Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), 135-147.
- Hacıeminoğlu, M. N. (1996). Milli Eğitim Bakanlığının Dil Politikası, *Türk Kültürü*, 42, 117-120.
- Huckin, T. & Coady, J. (1999). Incidental vocabulary acquisition in a second language: A review, *SSLA*, 21, 181-193.
- İnce, H. G. (2006). *Türkçede Kelime Öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kantemir, E. (1976). *Türkiye'de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. MEB Basımevi, İstanbul: Talim Terbiye Dairesi Yayınları.
- Kantemir, E. (1981). *Yazılı Sözlü Anlatım*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kantemir, E. (1991). *Yazılı ve Sözlü Anlatım. (Gözden Geçirilmiş 3. Baskı)*. Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.
- Karadağ, Ö. (2011). İlköğretim Türkçe Sözlüklerinin Hazırlanmasında Temel Ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 30, 193-207.
- Karadağ, Ö. ve Kurdayıoğlu, M. (2010). 2005 Türkçe Programına Göre Hazırlanmış İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Hazinesi. *TÜBAR-XXVII*(2), 423-436.

- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karakuş, İ. (2005). *Türkçe Türk dili ve edebiyatı öğretimi* (3. Baskı). Ankara: Can Reklamevi
- Kaya, N. (2007). *Okul Sözlüklerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Knight, S. (1994). Dictionary: The Tool of Last Resort in Foreign Language Reading? *Modern Language Journal*, 78 (5),285-299.
- Lai, Y. (2005). *Teaching Vocabulary Learning Strategies: Awareness, Beliefs, And Practices. A Survey Of Taiwanese Efl Senior High School Teachers*. Ma İn English Language Teaching Department of Language & Linguistics, University Of Essex.
- Li Jin, L. & Deifell, E. (2013). Foreign Language Learners' Use and Perception of Online Dictionaries: A Survey Study , *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 9(4),515-533.
- Mcdowell, K. & Carroll J. (2011). Manipulating word properties: Targeting vocabulary learning for children with and without speech sound inaccuracies, *Child Language Teaching and Therapy*,28(1), 101–121.
- MEB. (2005). *Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu*. İstanbul: MEB.
- MEB. (2017). *Türk dili ve edebiyatı öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- Melanlıoğlu, D. (2013). Ortaokul Öğrencilerinin Sözlük Kullanma Alışkanlıkları: Nitel Bir Araştırma, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 266-284.
- Mutlu, H. K. (2009). Türkçe Öğretiminde Sözlükçülük Tekniği Açısından Tematik Sözlükler, *Turkish Studies*, 4(4), 814-822.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2013) Türkçe öğrenen yabancıların sözlük kullanma becerileri üzerine bir araştırma, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 13-23.
- Porzig, W. (1985). *Dil Denen Mucize*, (Çev.Vural Ülkü) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Riankamol, N. (2008). *A Survey Study Of Vocabulary Learning Strategies Of Gifted English Students At Triam Udomsuksa School In The First Semester Of Academic Year 2008*, Unpublished Thesis, Language Institute, Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Sağır, M. (2002). *Türkçe Dilbilgisi Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Scott, J. A., & Nagy, W. E. (1997). Understanding the definitions of unfamiliar verbs, *Reading Research Quarterly*, 32(2),184–200.
- Sever,S. (2004).*Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sezer, A. (1993). *İletişim Araçlarının Dil Gelişimine Etkisi” Türkçe Öğretimi ve Sorunları*, Ankara: TED.
- Temizkan, M. (2007). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Okuma Stratejilerinin Okuduğunu Anlama Üzerindeki Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
- Uslu Üstten, A. (2010). Ruhsal (Bütüncül) Zekâ ve Edebiyat Eğitimi. İ. Çetin (Ed.), *Dil ve Edebiyat Öğretim Yöntemleri* içinde (s. 89-106). Ankara: Nobel.
- Uzun, E. N. (2005). *Modern Dilbilim Bulguları Işığında Türkçe Sözlüğe Bir Bakış* http://turkoloji.cu.edu.tr/dilbilim/uzun_02.pdf, 01. 07. 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Ünlü,H.,Sünbül A. M. ve Aydos, L. (2008). Beden Eğitimi Öğretmenleri Yeterlilik Ölçeği Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*,9(2), 23-33.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, H. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sözlük Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Değerlendirme. *Tubar*, 27,735-751.
- Yücel, H. A. (1995). *Öğretmen- Öğrenci Köşesi*, Ankara: Kültür Bakanlığı

SUMMARY

Turkish language and literature in high school is the one of the fields which submit basic skills to students. Students gain some communication skills with these lessons that are necessary. Generally, communication is based on language skills. Language also use words which symbolize ideas. Words are the shaped forms of thoughts in communication. A broad vocabulary knowledge is necessary to have a good communication skill. At this point, improving vocabulary has a very important place in language development. Vocabulary richness also brings along idea richness in an individual. Words create sentences. 'Turkish literature' and 'Language and expression' lessons gain these aims as of having an importance. By means of Turkish language and literature lessons students are able to gain some knowledge to improve their communication skills like speaking, writing etcetera.

In this study, the effect of the dictionary use of high school students in word gaining was examined. The study was carried out with relational screening model which is a type of general scanning model. In these kinds of models, needed data are collected from individuals and objects that are defined as the target group of surveys towards the aims by using different tools. The data in the study were obtained by a survey consisting of 32 articles in 5-point Likert type. Cronbach-Alfa formula was used in determination of scale results' reliability and Cronbach-Alfa value was scaled as .83. The study was composed by benefiting from the data obtained from a total of 281 students, 176 of which were female and 105 of which were male who were studying in general high school, Anatolian high school and Anatolian medical vocational high school during fall term of 2012-2013 academic year. The data collected via a survey gained meaning statistically by independent sample t test and one-factor variance analyzes (ANOVA) and the results were tabulated.

In this study, significant differences were identified on gender, type of school, level of classes and case of having dictionary. According to this, female students tend to benefit from dictionaries more than male students. It was identified that students of general high school and tenth class intensively benefit from dictionaries. As a remarkable sign that only %30 of the students have dictionary in their Turkish literature and Language and Expression lessons. It was determined that dictionaries are not used adequately as reference books. The lack of knowledge and skill was detected when students read dictionaries and use in accordance with their goals. The findings obtained show that dictionaries are not designed to encourage the will to use the dictionaries at the lessons. 70.1% of the students believe that using dictionaries does not have any effect to understand text better. Additionally, it seems that the electronic dictionaries also are

not used adequately by students. It is recommended that using dictionary is started systematically at the early levels of teaching activities.